

Voluntariat, comportament prosocial și intervenții în organizații

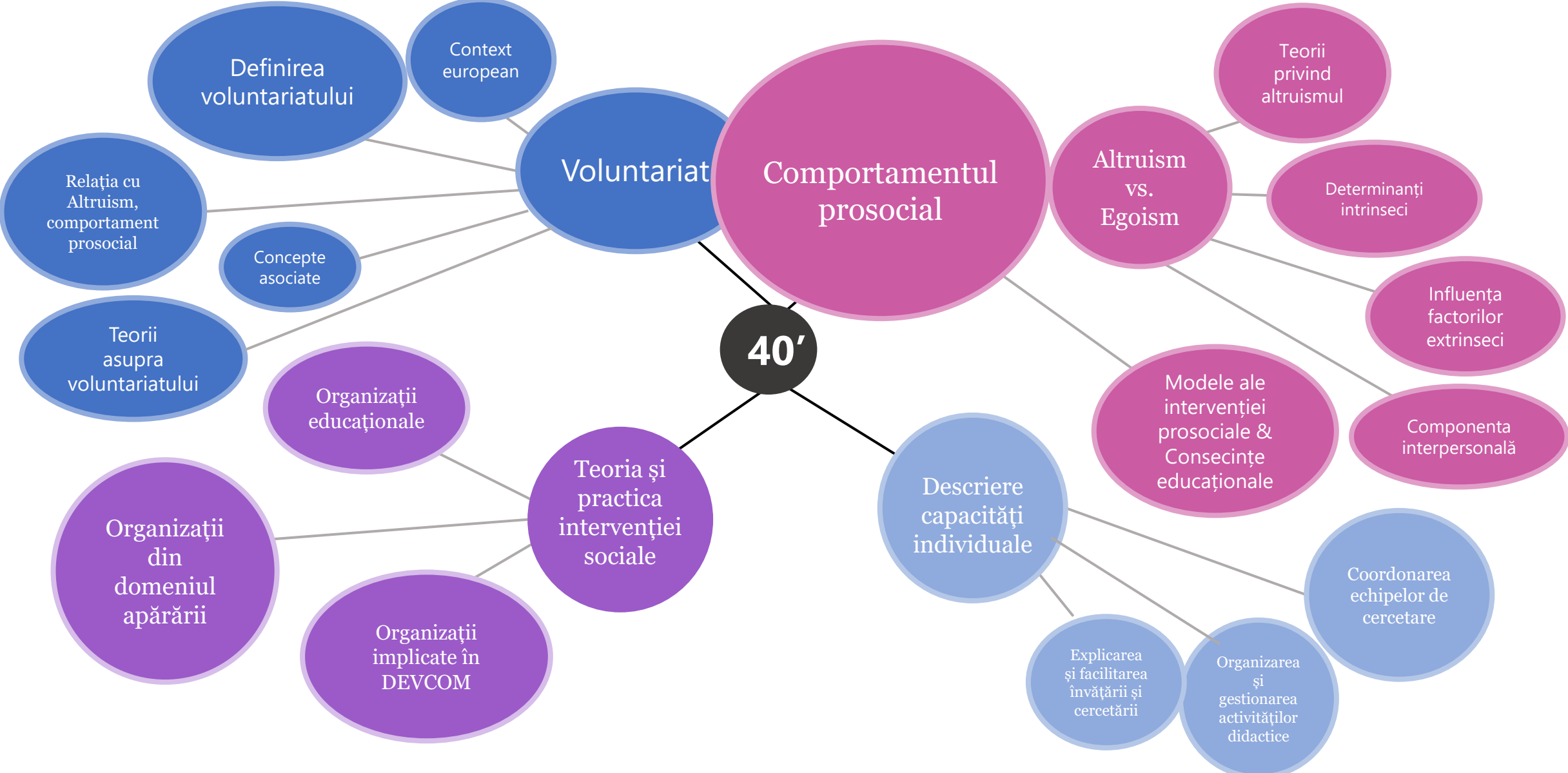
Teză de abilitare

**conf. univ.dr. Răzvan-Lucian Andronic
Academia Forțelor Aeriene “Henri Coandă”
Brașov**

Brașov, 12.11.2024

Structura prezentării:

Voluntariatul - context european

- În Uniunea Europeană **22-23%** dintre cetățenii peste 15 ani sunt implicați în voluntariat, activitatea acestora reprezentând în multe țări peste 2 % din PIB (Pater, 2002, 20), conform standardelor **Organizației Internaționale a Muncii**, care a editat un manual de măsurare a muncii voluntarilor, pe care o definește ca „*muncă neremunerată neobligatorie; adică timpul pe care indivizii îl acordă fără plată activităților efectuate fie prin intermediul unei organizații, fie direct pentru alții din afara propriei lor gospodării*”.
- **Anul 2025 este propus ca “An European al Voluntariatului”**, pentru a stimula dezvoltarea acestei practici sociale, în mod special ca mijloc de **îmbătrânire activă**.
- Sondajele din seria Eurobarometru indică faptul că **intensitatea implicării ca voluntari a cetățenilor europeni descrește în general de la Nord la Sud și de la Est la Vest și este semnificativ mai mică în țările Europei de Est**, comparativ cu celelalte state.
- **La ultima ediție a Jocurilor Olimpice (Paris, 2024) au fost selectați 45.000 voluntari, din peste 300.000 candidați** (aplicații online).

Imagini impresionante la Valencia. 100.000 de oameni stau la coadă ca să se înscrie pe lista voluntarilor și să ajute după inundațiile din Spania

Articol scris de [Digi FM](#)
02.11.2024 18:02

100.000 de oameni stau la coadă ca să se înscrie pe lista voluntarilor și să ajute după inundațiile din Spania/ Profimedia

Definirea voluntariatului

- Este **un demers dificil, la nivel global** (United Nation Volunteers, 2002): „*cuvântul «voluntar» în sine poate uneori să ducă în eroare sau să fie greșit interpretat*”;
- Există o „**problemă a definirii voluntariatului**” în România (Rigman, 2008), provenită din:
 - 1) **Definiții legale limitative:** *“voluntariatul reprezintă participarea voluntarului persoană fizică la activități de interes public desfășurate în folosul altor persoane sau al societății, organizate de către persoane juridice de drept public sau de drept privat, fără remunerație, individual sau în grup”*
Legea Voluntariatului (78/2014) - nu include inițiativele informale de ajutorare;
 - 2) **Utilizări eronate ale termenului**, inclusiv în contexte oficiale e.g. „*rezerviștii voluntari*” (din cadrul MapN), care primesc o indemnizații lunară pentru activitățile prestate;
 - 3) **Utilizarea excesivă a expresiei „muncă voluntară / patriotică” în era comunistă**, cu referire la activități cvasiobligatorii (doar în sens doar ideologic “voluntare”);
 - 4) **Relația ambiguă între termenii de „voluntar” și „membru”** al unei entități non-profit.

Altruism, comportament prosocial, voluntariat

- **Altruism / Voluntariat:** comportamentul altruist nu presupune anticiparea unei “*recompense externe*”, iar voluntariatul nu implică existența unei “*contraprestații materiale*” pentru munca depusă. Diferența nu este doar una terminologică: voluntarul nu se așteaptă la contraprestații materiale, dar este motivat și este îndreptățit din punct de vedere legal să obțină alte tipuri de recompense externe.
- **Comportament prosocial / Voluntariat.** Studiile științifice asupra comportamentului prosocial descriu cel mai frecvent *situațiile de urgență*, vizând comportamente prosociale care au o durată care se măsoară de obicei în minute. Prin comparație cu acestea, *voluntariatul este un comportament persistent de ajutorare*, cu o durată care poate varia de la câteva ore până la un efort desfășurat pe parcursul mai multor ani (sau chiar decenii) în cadrul aceleiași organizații.
- **În concluzie: comportamentul de ajutorare depinde de tipul nevoii de ajutorare:** dacă este una *acută*, comportamentul de ajutorare este mai aproape de forma sa “pură”, *mai aproape de altruism*. Dacă avem de-a face cu o persoană / grup de persoane pentru care *nevoia de ajutorare se cronicizează, atunci răspunsul capătă forma voluntariatului*, practică socială care presupune de obicei și acordarea de recompense de ordin moral voluntarilor.

Concepte asociate voluntariatului

- **Comportamentul caritabil și filantropia** – condiționate economic, forme de ajutorare “de sus în jos”, pe scara socială;
- **Responsabilitatea socială a companiilor** – include voluntariatul în comunitate / “voluntariatul corporativ”;
- **Comportamentul democratic și cetățenia activă** - voluntariatul ca instrument de învățare și practicare a democrației participative;
- **Dezvoltarea comunitară** – include de obicei activități de voluntariat, dar acesta se poate manifesta și în afara DEVCOM;
- **Capitalul social** Voluntariatul contribuie în mod special la sporirea capitalul social tip *bridging* (între unități sociale diferite), fără a fi exclusă contribuția sa în cele de tip *bonding* (intragrupal).

Teorii asupra voluntariatului

Există două categorii majore de teorii sociologice (Voicu & Voicu, 2004) :

- a) **Descrierea diferitelor tipuri de resurse sau caracteristici individuale.** De exemplu: modelul „statusului dominant” (Smith, 1982, 1994): prin comparație cu non-voluntarii, **voluntarii sunt mai tineri, mai bogați, mai activi, mai bine educați, cu mai multe contacte sociale.**
- b) **Accentuarea dimensiunii culturale a voluntariatului.** Implicarea ca voluntar are **o funcție expresivă pentru individ**, persoana în cauză putându-și arăta astfel valorile după care își conduce existența

Am abordat **voluntariatul din perspectiva teoriei simpatiei** „cea mai socială dintre emoții” (Clark, 1997) care modifică percepția controlabilității factorilor cauzali, „fiind cauza pentru care acordăm, cu precădere, ajutor persoanelor similare” (Chelcea, 2006, 79). Dacă „simpatia este colacul de salvare care uneori îi ajută pe cei aflați în pericol” (Chelcea, 2007), atunci voluntarii ar avea rolul echipajului bărcii de salvare (Andronic, 2012).

Managementul voluntariatului

- În România, **organizațiile-gazdă sunt în special persoanele juridice non-profit de drept privat (ONG)**, care depind de voluntari pentru a-și îndeplini obiectivele.
- **Există un număr important de de voluntari în organizațiile publice non-profit**, aceștia fiind utilizați în anumite domenii specifice (cum ar fi: serviciile voluntare de urgență și de protecție civilă, serviciile sociale (de protecție a copiilor, îngrijiri la domiciliu); salvatorii voluntari din regiunea montană, protecția mediului);
- Sunt în dezvoltare continuă proiectele și programele de „**voluntariat corporativ**”, tip de inițiativă prin care compania își încurajează angajații să se implice ca voluntari în susținerea comunității, a unui ONG sau a unei cauze individuale, de obicei cu intenția de a crea și/sau menține un mediu organizational motivant pentru proprii angajați (Wan et.al., 2022).
- În continuare, **voluntariatul nu este pe deplin consacrat în România ca practică socială uzuală**. Motivele principale ale slabei reprezentări a voluntariatului autohton sunt: **carențele legislative**, care au produs restricții artificiale în utilizarea voluntarilor (de exemplu, în prima lege a voluntariatului (2001) se stipula obligativitatea încheierii unei asigurări medicale pentru orice voluntar), **refuzul voluntarilor de a semna contracte scrise** cu organizația-gazdă sau **scepticismul majorității managerii organizațiilor publice nonprofit** legate de implicarea voluntarilor în activități curente.

Comportamentul prosocial

- Studiarea sistematică a comportamentului de ajutorare a apărut ca **temă distinctă în științele sociale** de câteva decenii, fiind prezent **în cadrul mai multor discipline;**
- **Abordarea prin cercetări experimentale** a acestui tip de comportament a fost făcută mai ales prin abordări care țin de **Psihologia Socială**, care au definit și impus termenul de „prosocial” cu referire la comportamentul uman (Iluț, 2004, 79);
- Se manifestă **tendința de extindere a cercetărilor privind comportamentul prosocial de la situațiile de urgență** (abordate în studiile inițiale, paradigmatic) **și explicarea altruismului** (utilizând trei nivele explicative: biologic, psihologic și sociologic, prezentate în continuare) **către abordarea comportamentelor prosociale de lungă durată – inclusiv a voluntariatul;**
- Există **mai multe modalități de definire a comportamentului prosocial** care au apărut succesiv în literatura de specialitate: *prin raportare la comportamentele antisociale; prin enumerarea componentelor sale; prin referire la consecințele sale și în manieră integralistă: “comportament intenționat, realizat în afara obligațiilor profesionale și orientat spre susținerea, conservarea și promovarea valorilor sociale, fără așteptarea vreunei recompense morale sau materiale din partea altora”* (Chelcea, 2003, 2005).

Altruism vs. Egoism

- În orice context cultural, există narațiuni sau exemple indiscutabile privind **acte comportamentale de tip altruist**, efectuate de oameni în beneficiul exclusiv al altor persoane, comportamente efectuate fără a aștepta nici un fel de o recompensă din partea celui ajutat. Poate cea mai cunoscută este **parabola bunului samaritean** [Luca 10, 30-35];
- Serge Moscovici (1994/1998) argumenta că **problema altruismului se pune mai ales în societatea occidentală**, cea *„fondată pe prioritatea interesului și a individului”*, unde **actele altruiste sunt privite mai degrabă cu suspiciune**: *„orice acțiune altruistă pare necuviincioasă, deviantă, căutându-i-se un motiv ascuns, care nu poate fi decât unul egoist.”*
- **Existența altruismului în stare “pură” este (și) mai greu de argumentat în cazul comportamentelor de ajutorare cu o durată mai mare** (cum este voluntariatul), deoarece acestea necesită **persistență motivațională** (care se cere a fi alimentată de **recompense**).

Teorii privind altruismul

Teoria	Nivelul explicativ	Cum este explicat altruismul ?	
		„Altruism” mutual	Altruism generat de cauze interne
Normelor sociale	Sociologic	Norma reciprocității	Norma responsabilității sociale
Schimbului social	Psihologic	Recompense externe pentru ajutorare	Îngrijorare față de soarta celui alt → recompense interne pentru ajutorare
Sociobiologia	Biologic	Reciprocitate	Selecția pe criterii de rudenie

Figura 1. Compararea teoriilor asupra altruismului (*apud* Myers, 1983/1987, 455)

Determinanți intrinseci ai comportamentului prosocial

- Persoanele care au **emoții pozitive** posedă o tendință mai accentuată de a-i ajuta pe ceilalți. Explicații posibile: starea afectivă pozitivă duce la o evaluare mai generoasă a propriilor resurse; este corelată cu un nivel ridicat al atenției față de stimulii sociali, sporește încrederea persoanei în cauză și în capacitatea sa de a-i ajuta pe alții;
- Există și **emoții negative care pot favoriza apariția de comportamente prosociale**, comportamentul fiind motivat în acest caz de **nevoia de ameliorare a stării afective a celui care acordă ajutorul**. Este vorba despre emoții negative a căror influență asupra propriei dispoziții ne stă în putință să o schimbăm;
- **„ipoteza altruismului empatic”** Batson (1997) - emoțiile empatică produc motivație altruistă.
- Modelul **personalității de tip altruist**, care reunește toate aspecte constitutive ale personalității asociate cu acordarea ajutorului într-o gamă cât mai largă de situații, cum ar fi: dimensiunea de gen; rural vs. urban; influența modelelor familiale; angajamentul religios; prezența sentimentului de competență în acordarea ajutorului; locul controlului.

Influența factorilor extrinseci

- **Variabilele ecologice** au fost studiate numeroase cercetări experimentale; unul dintre cele mai frecvent citate fiind cel al lui Darley & Batson (1973) asupra **influenței presiunii timpului în acordarea ajutorului**, efectuat asupra unor studenți la un seminar teologic, dintre care o grupă experimentală urma să „participe” la o discuție privind parabola bunului samaritean (paradigma altruismului pur, citată mai sus), iar cealaltă grupă la o discuție neutră prosocial (șansele profesionale după absolvirea facultății);
- **„Efectul de spectator”** (*“bystander effect”*) (Latané & Darley, 1970) - cu cât mai mulți indivizi (care nu au relații sociale semnificative între ei)are nu au asistă la o întâmplare care implică o intervenție de ajutorare, cu atât mai mult are loc o difuziune a responsabilității;
- **Prezența sau absența modelelor de ajutorare în cadrul unor situații concrete**, studiată prin numeroase experimente.
- **Prezența altor persoane poate însă și inhiba intervenția în favoarea celor care au nevoie de ajutor** prin definirea situației (interpretarea ei nefiind una gravă) și afirmarea neangajării (de unde inhibiția de a interveni, pentru a evita dezaprobarea celorlalți) – e.g. Darley & Latané (1968), cunoscut sub denumirea de *„experimentul cu camera plină de fum”*

Componenta interpersonală a comportamentului prosocial

- Se referă la **factorii care declanșează acest tip de interacțiune socială:**
 - *caracteristici ale persoanei aflate în dificultate și similaritatea percepută cu aceasta;*
 - *atribuirea stării de dificultate unor factori necontrolabili;*
 - *aprecierea subiectivă a gradului de vinovăție a celui care necesită ajutorul;*
 - *aspectul agreabil sau nu al victimei și apropierea psihosocială resimțită față de aceasta.*
- De asemenea, în cadrul acestei componente sunt abordate și **efectele acordării ajutorului asupra persoanei** percepută ca fiind într-o situație dificilă.

Teoria și practica intervenției psihosociale

- După absolvirea masteratului, la Univ.Al.I.Cuza din Iași (modulul “*Analiză și intervenție în grupuri și organizații*”) și mai ales **după finalizarea doctoratului am fost implicat în designul și realizarea de numeroase proiecte de intervenție psihosocială.**
- Perspectiva abordării (în special, prin accesarea și implementarea proiectelor tip grant): “*Intervenția în câmpul social constă în organizarea voluntară a unor acțiuni destinate să modifice cursul unor evenimente: să blocheze evoluții sociale defectuoase, să restructureze instituții devitalizate, să ofere noi șanse unor grupuri dezavantajate.*”

Organizații educaționale

a) **Studii privind asistența psihopedagogică** - în contextul reorganizării sistemului de asistență psihopedagogică din învățământul obligatoriu prin înființarea rețelei centrelor de resurse și asistență educațională.

b) **Dezvoltarea învățământului universitar din România**, în mod special a celui la distanță.

c) **Implementarea de proiecte educaționale.** (E.g.: *Componenta 15 Educație din PNRR*: 5 proiecte pentru dotarea școlilor din cadrul unei UAT; 11 proiecte PNRAS Runda I, 5 proiecte PNRAS Runda II, 5 proiecte pentru smart lab; 1 grant digitalizare și 1 grant dotări pentru universități).

d) **Publicarea de articole în reviste cu factor de impact.**

Bostan, C. M., Stanciu, T., & Andronic, R. L. (2021). [The Moderation Role of Being Valued by Teachers Over the Association Between School Children Motivation and Need for Competition](https://doi.org/10.1177/21582440211044179). *SAGE Open*, 11(3). <https://doi.org/10.1177/21582440211044179>.

Bostan, C. M., Apostol, A. C., Andronic, R. L., Stanciu, T. & Constantin, T. (2022). [Type of goals and perceived control for goal achievement over time. The mediating role of motivational persistence](https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2022.103776). *Acta Psychologica* Vol 231, 103776. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2022.103776>.

Organizații implicate în dezvoltarea comunitară

- a) Realizarea și implementarea strategiilor de dezvoltare durabilă** - am coordonat echipele de realizare și ulterior implementare a strategiilor de dezvoltare durabilă pentru **ma multe comunități rurale din zona Brașov**, experiența realizării acestora fiind detaliată în mai multe publicații;
- b) Proiecte de intervenție în comunități locale** în cadrul mecanismului PHARE, fonduri structurale și de coeziune, granturi norvegiene etc.
- c) Cercetarea-acțiune și valențele ei aplicative.** Am utilizat paradigma cercetării - acțiune în majoritatea proiectelor implementate, constatând că produce rezultate superioare d.p.d.v. calitativ. Deoarece am constatat că acest tip de abordare este prea puțin descris în literatura autohtonă, am publicat lucrări privind specificul ei.

Organizații din domeniul apărării

- Am răspuns de activitatea unui **laborator psihopedagogic în cadrul AFAHC** perioada studiilor de licență / masterat (1995-2002). Pe parcursul carierei academice, am publicat după susținerea tezei de doctorat mai multe lucrări, în cadrul conferințelor indexate în baze de date.
- ***Combat Mindset Training*** – proiect tip grant și dezvoltarea curriculară:
 1. Adaptarea în limba română a instrumentului de testare psihologica *The Multidimensional Self-Control Scale (MSCS)*, pentru aplicarea sa în mediul militar (din limba norvegiană în cea română, respectând manualul APA);
 2. Dezvoltarea unui modul de training privind Combat Mindset pentru studenții militari sub forma unui curs academic, care este urmat de studenții anului 1.
- **Măsuri de asistență a veteranilor din teatrele de operații** – articole și propuneri de granturi.

Descrierea capacității individuale

- **Am avut inițiativa înființării Centrului de Cercetare în Psihologie și Științele Educației** din cadrul Facultății de Psihologie și Științele Educației Brașov, Universitatea Spiru Haret în cadrul căruia am coordonat numeroase proiecte de cercetare și intervenție psihosocială:
- [ODEQA \(Open and Distance Education Quality Assurance\)](#).
- [QAREER \(Quality Assurance of Career Services in Higher Education\)](#).
- [DidactIno - Formare inovativă pentru valoare și performanță în cariera didactică](#).
- [ProForm - PROfesionalizarea cadrelor didactice prin FORMare continuă](#):
- [QualForm- Asigurarea CALității educației prin FORMare profesională continuă](#):
- [DidactForm - Cadre DIDACTiceFORMate pentru educatie incluziva de calitate](#);
- [EduForm - EDUcatie incluziva de calitate prin FORMare profesionala continua](#);
- [FormAcces](#);
- [EduAcces](#);
- [DidactAcces](#);
- [InfoAcces](#);
- [PROmotorii FIRmei Tale \(PROFIT\) – pentru regiunea Centru](#).
- [Munca, Asumare, Legalitate pentru Integrare și Nediscriminare \(MALIN\)](#)
- Prin intermediul proiectelor descrise anterior, a fost posibilă dezvoltarea [infrastructurii de cercetare a Centrului de Cercetare în Psihologie și Științele Educației](#) Această infrastructură a fost inclusă în platforma europeană EERIS, în cadrul căreia există o pagină dedicată *Centrului de Cercetare în Psihologie și Științele Educației* : <https://eeris.eu/ERIF-2000-000N-3070>

Activitatea didactică

Organizarea și gestionarea de activități didactice

- Universitatea Transilvania - cadru didactic asociat (1999-2002)
- Universitatea Spiru Haret, asistent (2002)....profesor (2017-2023);
- Academia Forțelor Aeriene “Henri Coandă” Brașov (1.10.2023- prezent)

Explicarea și facilitarea învățării și cercetării

Pe parcursul întregii cariere didactice, **am susținut numeroase comunicări și am participat în fiecare an și în mod frecvent la conferințe** menite să explice și faciliteze învățarea și cercetarea științifică.

În cadrul aceste evenimente (destinate comunității științifice, și/sau publicului larg) **am implicat (fără excepție) studenți sau colegi din departamentele academice în care am activat.**

Vă mulțumesc pentru atenția acordată!

Q & A